

Selvitys etsivästä vanhustyöstä

Sivistyslautakunta 7.10.2026

Kuntalaisaloite etsivän vanhustyön verkostomalliin liittymisestä

Kuntaan on saapunut kuntalaisaloite maaliskuussa 2025 Pohjois-Savon hyvinvointialueen etsivän vanhustyön verkostomalliin liittymiseksi. Aloitteessa malliin liittymiseksi vedotaan siihen, että se parantaa ikääntyneiden asemaa ja hyvinvointia sekä kunnan valtionosuuden HYTE-kerrointa. Lisäksi etsivän vanhustyön tärkeyttä perustellaan Hanna Henttosen opinnäytetyön "Etsivä vanhustyö – Toimintamallin kehittäminen Urjalan kuntaan" (YAMK) argumenteilla: väestön ikääntymisen vuoksi panostaminen ennaltaehkäisevään hyvinvointityöhön on välttämätöntä ja sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen myötä kunnan tehtävissä on muutoksia.

Hyvinvointilautakunta (nyk. sivistyslautakunta) päätti kokouksessaan 10.12.2025 § 103, että etsivän vanhustyön verkostomalliin liittymisestä ja sen toimintaedellytyksistä tehdään hyvinvointilautakunnalle selvitys. Selvityksen perusteella tehdään päätös verkostomalliin liittymisestä.

Etsivän vanhustyön malli keinona vanhusten palvelujen laadun parantamiseen

Etsivä vanhustyö on malli, jonka tavoite on etsiä avun tarpeessa olevia ikääntyneitä, jotka ovat vaarassa jäädä palveluiden tai yhteisöiden ulkopuolelle. Tavoitteena on lisätä osallisuuden kokemusta, vähentää yksinäisyyttä ja löytää arkeen pitkäkestoisempaa tukea tuottavia ratkaisuja.

Käytännössä verkosto toimii siten, että sen osapuolet ohjaavat ikääntyneitä oikeisiin palveluihin. Jos ikääntynyt kokee esimerkiksi yksinäisyyttä, häntä ohjataan esimerkiksi diakoniatyön, yhdistysten kerhojen tai kunnan vapaa-aikapalveluiden pariin.

Palvelu perustuu asiakkaan vapaaehtoisuuteen, on maksutonta ja tapahtuu pääasiassa iäkkään omassa asuinympäristössä. Etsivällä työllä pyritään tavoittamaan myös heitä, jotka eivät osaa käyttää digitaalisia palveluita tai joilla on heikentynyt toimintakyky.

Etsivän vanhustyön ajatuksena on, että lähtökohtaisesti ennaltaehkäisevä työ on korjaavaa ja hoitavaa työtä kustannustehokkaampaa. Lisäksi se parantaa ikääntyneiden elämänlaatua. Vaikka sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille, vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on edelleen kunnilla.

Etsivä vanhustyö ei ole kunnan lakisääteinen tehtävä

Laki ei suoranaisesti velvoita kuntaa järjestämään etsivää vanhustyötä. Se ei siis ole samalla tavalla lailla säädeltyä kuten nuorisolain (1285/2016) 10 §:n mukainen etsivä nuorisotyö, eikä etsivään vanhustyöhön saa valtionavustuksia kuten etsivään nuorisotyöhön.

Kuntalaki (410/2015), laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (980/2012) sekä laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) kuitenkin velvoittavat kuntaa edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä.

Lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 7 §:n 4 momentin mukaan hyvinvointialueen on tehtävä yhteistyötä kunnan, muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhdistysten kanssa edistäessään terveyttä ja hyvinvointia.

Etsivä vanhustyö siis tukee hyvinvointialueen lakisääteisten tehtävien toteuttamista. Sen lisäksi siihen kuulumisen tukisi Paras luonnostaan -kuntastrategian 2026–2036, laajan hyvinvointisuunnitelman 2026–2029 ja Rautavaaran kunnan ikääntymispoliittinen strategian 2025–2035 tavoitteiden toteutumista.

HYTE-kerroin

Laki kunnanperuspalvelujen valtionosuudesta (618/2021) 15 §:n 1 momentin mukaan kunnille myönnetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosana euromäärä, joka lasketaan kertomalla asukasta kohden määriteltä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perushinta kunnan asukasmäärällä sekä kunnalle määritellyllä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimella. 15 §:n 2 momentin mukaisesti kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin määritellään kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa kuvaavien indikaattoreiden sekä toiminnan tulosta kuvaavien indikaattoreiden perusteella.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosaa kutsutaan HYTE-kertoimeksi. HYTE-kertoimen keskeinen idea on, että mitä enemmän kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä, sitä suurempi saatava valtionosuus on. HYTE-kerrointa mitataan 15 prosessi-indikaattorilla ja viidellä tulosindikaattorilla. Prosessi-indikaattorit tarkoittavat asioita, joihin kunta voi suoraan vaikuttaa kehittämällä omaa toimintaansa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen saralla. Tulosindikaattorit ovat väestön terveyttä kuvaavia indikaattoreita, joihin on vaikea vaikuttaa suoraan

mutta joihin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö voi välillisesti ajan kuluessa vaikuttaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL on listannut verkkosivuillaan kuntajohtoa, liikuntaa, peruskoulua ja kulttuuria koskevat HYTE-kertoimeen vaikuttavat 15 prosessi-indikaattoria. Indikaattorien joukossa ei mainita etsivää vanhustyötä yhtenä valtionosuuteen vaikuttavana indikaattorina.

Kuntalaisaloitteessa viitataan hyvinvointialueen HYTE-kertoimeen, joka on eri asia kuin kuntien HYTE-kerroin. Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu lakiin hyvinvointialueiden rahoituksesta (617/2021) ja valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden rahoituksesta (1392/2022).

Etsivä vanhustyö Pohjois-Savon hyvinvointialueella

Pohjois-Savon hyvinvointialue on kehittänyt viime vuosina etsivän vanhustyön verkostomallia. Verkosto koostuu ikääntyneiden parissa työskentelevistä ammattilaisista: hyvinvointialueesta, järjestökentästä, kunnista, seurakunnista ja yrityksistä. Yhteistyö verkostossa mahdollistaa ikäihmisten tavoittamisen, palvelunohjauksen ja tukeen kiinnittymisen.

Vuonna 2025 Pohjois-Savon hyvinvointialue on alkanut rakentaa Pohjoisen alueen (Iisalmi, Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Rautavaara, Sonkajärvi, Vieremä) välistä verkostoa. Rautavaara on Pohjois-Savon alueen ainoa kunta, joka ei ole toiminnassa mukana tai tee aktiivista työtä toiminnan aloittamiseksi.

Verkostoon liittyminen edellyttää yhteistyötä muiden verkoston toimijoiden kanssa sekä perehtymistä verkostoon ja sen toimintamalleihin (3 x 3 h työpajatapaamiset). Lisäksi verkoston toimijoilta edellytetään osallistumista yhteistyö- ja kehittämistapaamisiin (4 x 1,5 h/vuosi). Pohjois-Savon hyvinvointialueen mukaan verkoston toimijoiden välinen yhteistyö ja asiakastyöhön käytettävä ajallisen resurssi ei tarvitse lisää henkilöstöresursseja, sillä verkoston tarkoitus on sujuvoittaa jo tehtävää työtä ja luoda sille toimiva rakenne.

Erilaisia etsivän vanhustyön malleja

Koska etsivä vanhustyö on verrattain uusi toimintamalli, eri puolilla Suomea mallia on toteutettu hyvin erilaisin tavoin.

Joissain kunnissa etsivä vanhustyö on laajemminkin kunnan koordinoimaa. Esimerkiksi Riihimäellä etsivää vanhustyötä toteutetaan kaupungin ja

Kotokartanosäätiön yhteistyönä. Etsivää vanhustyötä tekee kaksi kunnan palkkaamaa ohjaajaa muiden työtehtäviensä ohella. Riihimäen mallissa mukana on kaupungin ja Kotokartanosäätiön lisäksi hyvinvointialue, yhdistyksiä ja evankelisluterilaisen seurakunnan diakoniatyö. Palvelupolku alkaa ikäihmisen itsensä, läheisen tai ammattilaisen yhteydenotolla etsivään vanhustyöhön. Ilmoituksen jälkeen ohjaaja kartoittaa ikäihmisen tilannetta, tekee yhdessä hänen kanssaan henkilökohtaisen hyvinvointisuunnitelman ja tukee sen toteuttamisessa. Muiden toimijoiden kanssa tehdään yleiskatsauksia ja ohjataan asiakkaita heidän toimintansa pariin, esimerkiksi kohtaamispaikkatoimintaan, liikuntapalveluihin, vapaaehtoistoiminnan asiakkaiksi tai vertaistuellisen toiminnan pariin.

Monet etsivän vanhustyön verkostot koostuvat Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n listauksen (<https://www.valli.fi/tyomuotomme/verkostokeskus/etsiva-vanhustyo-suomessa/>) perusteella kokonaan yhdistyksistä ja kolmannen sektorin toimijoista.

Etsivän vanhustyön verkostomalliin liittymisen hyödyllisyys

Osana selvitystyötä Rautavaaran kunnan kulttuuri- ja vapaa-aikapääällikkö soitti kuuteen pohjoissavolaiseen kuntaan kuullakseen kokemuksia etsivän vanhustyön verkoston vaikuttavuudesta ja konkreettisuudesta. Soitetut kunnat vastasivat profiililtaan Rautavaaran kuntaa eli olivat pienikokoisia kuntia. Arvioissa toistui konkretian puute etsivän vanhustyön verkoston toiminnassa.

Vaikka Pohjois-Savon hyvinvointialueen mukaan verkostoon liittyminen ei tarvitse lisää henkilöresursseja, sitoutuminen verkoston kokouksiin ja työpajoihin sitoisi kunnan viranhaltijoiden/työntekijöiden työaika. Yhteistyöpyyntöjen (Pohjois-Savon hyvinvointialueen mallin mukaisesti herätteiden) seuraaminen ja koordinointi veisi myös työaika.

Rautavaaralla on jo toimiva auttamisen kulttuuri. Käytännössä kunnan alueella tehdään jo nykyisin etsivän vanhustyön kaltaista toimintaa esimerkiksi naapuriavun, järjestöjen ja seurakunnan kautta. Aktiivinen kolmas sektori tekee työtä, joka kohdistuu myös ikäihmisiin ja lievittää esimerkiksi yksinäisyyttä. Seurakunnan diakoniatyössä kohdataan ikääntyneitä. On vaikea nähdä, millaista lisäarvoa erilliseen Pohjois-Savon hyvinvointialueen vetämään verkostoon liittyminen toisi nykytilanteeseen.

Kunnan ikäihmisille suunnattuja palveluita voidaan kehittää muilla tavoin esimerkiksi ottamalla vastaan palautetta, kuulemalla ikäihmisiä ja kehittämällä palveluiden

konkreettista vaikuttavuutta. Myös matalan kynnyksen piste ja neuvonta voisivat olla konkreettisempia keinoja kehittää kunnan toimintaa.